

นิพนธ์ต้นฉบับ

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนในป่าสงวนแห่งชาติ

จังหวัดขอนแก่น

**People's Participation in Community Forest Management in
National Reserved Forest, Khon Kaen Province**

ไชยา คล้ายคลึง

Chaiya Klai Klueng

สันต์ เกตุปราณีต

San Kaitpraneet

นภวรรณ ฐานะกาญจน์ พงษ์เจียร

Noppawan Tanakanjana Phongkhieo

คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ชัตุจักร กรุงเทพฯ 10900

Faculty of Forestry, Kasetsart University, Chatuchak, Bangkok 10900, Thailand

E-mail: ch_ya@hotmail.com

รับต้นฉบับ 30 เมษายน 2555

รับลงพิมพ์ 25 มิถุนายน 2555

ABSTRACT

The objectives of the study were to determine the socio-economic characteristics, people participation level and factors affecting people participation in community forest management in the national reserved forest. Data were collected using the designed questionnaire to interview 188 respondents. The frequency, percentage, mean, maximum, minimum, and standard deviation were statistically analyzed and tested by *t*-test and F-test at the 0.05 significance level.

The results of the study indicated that most respondents were male with an average age of 52.83 years. Most of them had reached primary school level. The number of household members ranged from 1 to 5 and most of them had no social position. The main occupation was farming and their minor occupation was general employment. The average land holding was 17.34 rai with an average annual household income of 109,407.10 baht and average annual monetary loan was 104,713.30 baht. The distance between their homesteads and the community forest was less than two kilometers. Their domicile period was over 44 years. The level of reception of community forest information was low, with no training being received regarding the community forest. People's participation in community forest management in the national reserved forest overall was low with an average score of 1.50 points. The participation activities included five aspects; administration, management, forest utilization, self-sacrifice, and evaluation of the performance of the community forest committee with average scores of 1.45, 1.59, 1.55, 1.56 and 1.36 points, respectively. Factors affecting people participation in community forest management included: social position, annual household income, minor occupation, domicile period, receiving community forest information, and utilization of the community forest.

Keywords: people participation, community forest management, Khon Kaen province

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน และปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนในป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่น การเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 188 ตัวอย่าง สถิติที่ใช้ค่าเฉลี่ยข้อมูลได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า t-test และ F-test ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 52.83 ปี งานการศึกษาระดับประถมศึกษา ปีที่ 4 มีสามาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.69 คน ไม่มีตำแหน่งทางสังคม ส่วนใหญ่มีอาชีพหลักเป็นเกษตรกร และมีอาชีพรองรับจ้างทั่วไปประชาชนมีการถือครองที่ดิน เฉลี่ย 17.34 ไร่ มีรายได้เป็นเงินสดรายปีเฉลี่ย 109,407.10 บาท ส่วนใหญ่ มีการกู้ยืมเงินรายปีเฉลี่ย 104,713.30 บาท ด้วยบ้านเรือนห่างจากป่าชุมชน น้อยกว่า 2 กิโลเมตร มีระยะเวลาที่อยู่อาศัยในหมู่บ้าน 44 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่ได้รับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชนน้อยและไม่เคยเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับป่าชุมชนและมีการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนน้อย

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนในป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดขอนแก่น ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย มีคะแนนเฉลี่ย 1.50 คะแนน เมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วมเป็นรายด้าน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหาร ด้านการจัดการ ด้านการเข้าไปใช้ประโยชน์ ด้านการเสียสละ และ ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานของคณะกรรมการป่าชุมชน ปรากฏว่า ทุกด้านมีส่วนร่วมในระดับน้อย โดยมีคะแนนเฉลี่ย 1.45 1.59 1.55 1.56 และ 1.36 คะแนน ตามลำดับ ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนในป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดขอนแก่น ได้แก่ ตำแหน่งทางสังคม รายได้ของครัวเรือนต่อปี อาชีพของ ระยะเวลาที่อาศัย การได้รับข่าวสารความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน และการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

คำที่สำคัญ: การมีส่วนร่วมของประชาชน การจัดการป่าชุมชน จังหวัดขอนแก่น

คำนำ

ป้าไไม่เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ มีคุณค่า ยิ่งต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ ทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นแหล่งรวมความหลากหลายทางชีวภาพ หากมีป้าไไม่ที่ดี ถูกสมบูรณ์ ย่อมทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตในสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ดี ประเทศไทยยั่งคงความมั่นคง จากข้อมูลสถิติกรมป้าไไม่ พ.ศ.2551 (กรมป้าไไม่, 2551) ประเทศไทยมีพื้นที่ป้าไไม้ร้อยละ 33.44 ของพื้นที่ประเทศ การจัดการป่าชุมชนเป็นภารกิจป้าไไม้เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่อาศัยอยู่ใกล้ป้า เป็นหลัก ซึ่งป่าชุมชนที่ได้รับการส่งเสริมจะแบ่งออกเป็นป่าชุมชนที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ และนอก

เขตป่าสงวนแห่งชาติ จากข้อมูลสำนักจัดการทรัพยากรป้าไไม่ที่ 7 (ขอนแก่น) (2553) พบว่าจังหวัดขอนแก่น มีการจัดตั้งป่าชุมชน ในป่าสงวนแห่งชาติ จำนวน 58 โครงการ พื้นที่ 15,886-1-77 ไร่ จากพื้นที่ 206 โครงการ พื้นที่ 49,316-3-72 ไร่ ซึ่งค่อนข้างน้อยคิดเป็นร้อยละ 32 ของพื้นที่ป่าชุมชนทั้งจังหวัด จึงน่าสนใจที่จะศึกษาว่าประชาชนที่ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนที่ดังอยู่ในป่าสงวนแห่งชาติมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ซึ่งเป็นพื้นที่ป้าไไม้มากน้อยเพียงใด เพื่อนำผลการศึกษาเป็นข้อมูลในการวางแผนการจัดการป่าชุมชน โดยชุมชน มีส่วนร่วมเพื่อชุมชน สู่ความยั่งยืน อันจะส่งผลให้การใช้ประโยชน์ป่าชุมชนเกิดความยั่งยืนและเป็นการเพิ่มพื้นที่ป้าไไม่ให้บรรลุเป้าหมายต่อไป

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม การมีส่วนร่วมของประชาชน และปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนในป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดอนแก่น

อุปกรณ์และวิธีการ

พื้นที่ศึกษาได้แก่หมู่บ้านที่ป่าชุมชนตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดอนแก่น จำนวน 17 ป่า มีประชากรเกี่ยวกับ จำนวน 6,336 คน ร้อยเรื่อง โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และได้ใช้คอมพิวเตอร์และโปรแกรมสำเร็จรูปในการประมวลผลและวิเคราะห์ผล

ขั้นตอนในการเก็บข้อมูล

ใช้วิธีการกำหนดตัวอย่างโดยการสุ่มหลายขั้นตอน (multi-stage sampling) กระบวนการในการดำเนินการประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

1. สุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (cluster random sampling) โดยแบ่งหมู่บ้านที่มีป่าชุมชนตั้งอยู่ในป่าสงวนแห่งชาติออกเป็นกลุ่มๆ ตามป่าสงวนแห่งชาติ 17 ป่า (ป่าชุมชน 58 แปลง) ซึ่งจะได้ทั้งหมด 17 กลุ่ม รวม 2,277 คนร้อยเรื่อง และกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรการคำนวณของ Yamane (1967) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 93 ได้กลุ่มตัวอย่าง 188 คนร้อยเรื่อง

2. สุ่มเลือกตัวอย่างจากแต่ละหมู่บ้านที่ศึกษา โดยใช้วิธีสุ่มเลือกแบบง่าย (simple random sampling) กำหนดจำนวนประชากรตัวอย่างจากหมู่บ้านกลุ่มตัวอย่างแต่ละหมู่บ้าน ใช้วิธีคิดเป็นสัดส่วน (proportional allocation) (สุนงกช, 2526)

3. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม ของประชาชน ใช้สถิติค่าความถี่ (frequency) ร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (arithmetic mean) ค่าเบี่ยงเบน

มาตรฐาน (standard deviation หรือ S.D.) ค่าสูงสุดของข้อมูล (maximum) ค่าต่ำสุดของข้อมูล (minimum)

2. การแปลความหมายระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนในป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดอนแก่น พิจารณาการมีส่วนร่วมได้ 5 ด้าน คือ 1) การบริหาร 2) การจัดการป่าชุมชน 3) การเข้าใช้ประโยชน์ 4) การเสียสละ และ 5) การประเมินผล การปฏิบูติงานของคณะกรรมการป่าชุมชน ให้เกณฑ์ประเมินค่า 3 ระดับ โดยใช้ค่าพิสัยมากำหนดช่วงการวัด ซึ่งแต่ละช่วงจะมีค่าเพิ่มขึ้น 0.66 คะแนน (วิเชียร, 2538) ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.34-3.00 หมายถึง มีส่วนร่วมมาก

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.67-2.33 หมายถึง มีส่วนร่วมปานกลาง

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.66 หมายถึง มีส่วนร่วมน้อย

3. วิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วยระดับการศึกษา ตำแหน่งทางสังคม รายได้ครัวเรือน อายุพหลักษณ์ อายุพร่อง จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนพื้นที่การเกษตร ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ ระยะห่างจากบ้านถึงป่าชุมชน การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ที่แตกต่างกัน ใช้ค่าสถิติค่า t-test และ F-test ในระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ขึ้นไป และทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยรายกุ๊ก โดยวิธีของ Scheffe' (สำเริง และสุวรรณ, 2544)

ผลและวิจารณ์

สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชน

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เป็นพื้นที่อนุรักษ์เรือนหรือผู้แทนครัวเรือนพบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 54.80 เพศหญิง ร้อยละ 45.20 มีอายุระหว่าง 40-60 ปี ร้อยละ 53.70 รองลงมามีอายุมากกว่า 60 ปี

ร้อยละ 28.70 และน้อยที่สุดมีอายุน้อยกว่า 40 ปีคิดเป็นร้อยละ 17.60 มีอายุเฉลี่ย 52.83 ปี S.D. 14.25 สำหรับระดับการศึกษาพบว่าประชาชนส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาน้อย (ประถมศึกษาปีที่ 4) ร้อยละ 63.80 รองลงมา มีระดับการศึกษาปานกลาง (ประถมศึกษาปีที่ 6) ร้อยละ 14.40 และมีระดับการศึกษาสูง (มัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่ามัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่าปริญญาตรี กศน.) คิดเป็นร้อยละ 21.80 ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีตำแหน่งทางสังคม คิดเป็นร้อยละ 83 และมีตำแหน่งทางสังคม (ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกอบต. อบส. กรรมการหมู่บ้าน กลุ่มสตรี อาสาสมัครชุมชน) คิดเป็นร้อยละ 17 รายได้เป็นเงินสด ผลการศึกษาพบว่า ในรอบปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2553) ประชาชนส่วนใหญ่ มีรายได้ครัวเรือน ในระดับต่ำ (6,000-109,000 บาท) คิดเป็นร้อยละ 69.70 และมีรายได้ระดับสูง (มากกว่า 109,000 บาท) คิดเป็นร้อยละ 30.30 โดยมีรายได้เฉลี่ย 109,407.10 บาท มากที่สุด 566,000 บาท น้อยที่สุด 6,000 บาท S.D. 96,271.85 การทุ่มเงิน พนว่า ประชาชนส่วนใหญ่ มีการทุ่มเงินระหว่าง 3,000-30,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 39.30 รองลงมาทุ่มเงิน ระหว่าง 30,001-90,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 38 และทุ่มเงิน มากกว่า 120,000 บาท และ 9,001-120,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 16 และ 6.70 ตามลำดับ โดยทุ่มเงินเฉลี่ย 104,713.30 บาท มากที่สุด 3,000,000 บาท น้อยที่สุด 3,000 บาท S.D. 284,805.30 ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 80.90 รองลงมา มีอาชีพรับราชการ ถ้าขายบ้านญี่ปุ่นคลานส่างให้ คิดเป็นร้อยละ 12.70 และมีอาชีพรับจ้าง ร้อยละ 6.40 มีอาชีพ รองรับจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 41 รองลงมาไม่มีอาชีพ รอง เป็นร้อยละ 36.20 และอาชีพ ถ้าขาย เกษตรกรรม และอื่นๆ (เก็บหาของเก่า ทอผ้า) คิดเป็นร้อยละ 22.80 ส่วนใหญ่มีสมาชิกในครัวเรือนน้อย (1-5 คน) คิดเป็นร้อยละ 71.30 และ มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมาก (6 คนขึ้นไป) คิดเป็นร้อยละ 28.70 โดยเฉลี่ยมีสมาชิก ในครัวเรือน 4.69 คน สมาชิกในครัวเรือนสูงสุด 12 คน น้อยที่สุด 1 คน S.D. 1.56 ส่วนใหญ่มีการถือครองพื้นที่ การเกษตร น้อย (1-17 ไร่) รองลงมา มีพื้นที่มาก (มากกว่า

17 ไร่) คิดเป็นร้อยละ 44.70 และ 42.60 ตามลำดับ ส่วนที่เหลือไม่มีพื้นที่การเกษตร คิดเป็นร้อยละ 12.80 โดย ประชาชนมีพื้นที่การเกษตร เฉลี่ย 17.34 ไร่ มากที่สุด 94 ไร่ น้อยที่สุด ไม่มีพื้นที่ทำการเกษตร S.D. 15.99 มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนาน (44 ปีขึ้นไป) และ ไม่นาน (3-43 ปี) ซึ่งมีจำนวนใกล้เคียงกัน คิดเป็นร้อยละ 52.70 และ 47.30 ตามลำดับ โดยเฉลี่ยมีระยะเวลาที่ อาศัยอยู่ 42.95 ปี ระยะเวลามากสุด 86 ปี น้อยที่สุด 3 ปี S.D. 16.77 ระยะห่างจากบ้านถึงป่าชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ดังนี้ เรือนใกล้ป่าชุมชน (น้อยกว่า 2 กิโลเมตร) คิดเป็นร้อยละ 68.60 และ ไกลจากป่าชุมชน (มากกว่า 2 กิโลเมตร) คิดเป็นร้อยละ 31.40 โดยเฉลี่ยมีระยะห่างจากป่าชุมชน 2.14 กิโลเมตร ระยะห่างมากสุด 9 กิโลเมตร น้อยสุด 100 เมตร S.D. 1.60 การได้รับข่าวสารความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับทราบข้อมูลข่าวสาร เกี่ยวกับป่าชุมชนน้อย คิดเป็นร้อยละ 77.70 ได้รับทราบ ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดตั้งป่าชุมชนมาก คิดเป็นร้อยละ 22.30 การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน พนว่า ส่วนใหญ่ ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนน้อย คิดเป็นร้อยละ 59.60 ส่วนที่เหลือใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนมาก คิดเป็นร้อยละ 40.40 การเป็นคณะกรรมการป่าชุมชน พนว่า ประชาชนส่วนใหญ่ ไม่เป็นกรรมการป่าชุมชน คิดเป็นร้อยละ 87.20 ส่วนที่เหลือเป็นกรรมการป่าชุมชน คิดเป็นร้อยละ 12.80 การได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับป่าชุมชน พนว่า ส่วนใหญ่ไม่เคยเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับป่าชุมชน คิดเป็นร้อยละ 71.80 ส่วนที่เหลือเคยเข้ารับการฝึกอบรม คิดเป็นร้อยละ 28.20

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนในป่าสงวนแห่งชาติ

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนในป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดขอนแก่น ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย มีคะแนนเฉลี่ย 1.50 คะแนน เมื่อ พิจารณาการมีส่วนร่วมเป็นรายด้าน 5 ด้าน ได้แก่ ด้าน

การบริหาร ด้านการจัดการ ด้านการเข้าไปใช้ประโยชน์ ด้านการเสียสละ และ ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน ของคณะกรรมการป่าชุมชน ปรากฏว่า ทุกด้านมีส่วน

ร่วมในระดับน้อย โดยมีคะแนนเฉลี่ย 1.45 1.59 1.55 1.56 และ 1.36 คะแนน ตามลำดับ (Table 1)

Table 1 People participation level in community forest management in national reserved forest, Khon Kaen province.

Participation activity	Mean	S.D.	Participation level
1. Administration	1.45	0.70	Low
2. Management	1.59	0.60	Low
3. Forest utilization	1.55	0.70	Low
4. Self-sacrifice	1.56	0.65	Low
5. Performance evaluation of community forest committee	1.36	0.68	Low
Overall participation	1.50		Low

ผลการทดสอบสมมติฐาน

1. ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่นแตกต่างกัน พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ที่มีระดับการศึกษาสูง ระดับการศึกษาปานกลางและ ระดับการศึกษาน้อย ด้วยค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วม 1.61 1.48 และ 1.52 คะแนน ตามลำดับ ผลการทดสอบ สมมติฐานพบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ในป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($F=0.86$; $p\text{-value}=0.425$) จึงไม่เป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจากมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ส่วนใหญ่จะเป็นการเข้าร่วมแบบถูกบังคับ ขักขุน หรือ เข้าร่วมเพราความเกบชินเป็นปกติสั�ของชุมชนทุกชนชั้น

2. ประชาชนที่มีตำแหน่งทางสังคมต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่นแตกต่างกัน พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ที่มีตำแหน่งทางสังคมและ ไม่มีตำแหน่งทางสังคม มีค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วม 1.98 และ 1.44 คะแนน ตาม ลำดับ ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประชาชนที่มี

ตำแหน่งทางสังคมต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ในป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดขอนแก่นแตกต่าง กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t=5.120$; $p\text{-value}=0.000$) จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจากการที่ ประชาชนได้เป็นสมาชิกและมีตำแหน่งต่างๆ ในสังคม ทำให้ได้โอกาสแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นและ มีบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนมากกว่า ประชาชนที่ไม่มีตำแหน่งใดๆ ในสังคมสอดคล้องกับ การศึกษาของประจำ (2545) และ อภิเดช (2548)

3. ประชาชนที่มีรายได้ของครัวเรือนต่อปี ต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่นแตกต่างกัน พบว่า กลุ่ม ตัวอย่างที่มีรายได้สูง และรายได้ต่ำ มีค่าเฉลี่ยของการ มีส่วนร่วม 1.67 และ 1.47 คะแนน ตามลำดับ ผลการ ทดสอบสมมติฐานพบว่า ประชาชนที่มีรายได้ต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ในป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t=-2.831$; $p\text{-value}=0.005$) จึงเป็นไปตามสมมติฐาน ที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจาก ประชาชนที่มีรายได้มาก มักมี ความพร้อมและ ได้รับการยอมรับจากชุมชนจึงทำให้มี บทบาทในการจัดการป่าชุมชน สอดคล้องกับการศึกษา

ของกษินา (2543) สุพจน์ (2543) สุทธิกรน์ (2544) และ กานุจนา (2547)

4. ประชาชนที่มีอาชีพหลักต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป้าชุมชน ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่นแตกต่างกัน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพหลักอื่นๆ (ข้าราชการ ค้าขาย) อาชีพหลักเกย์ครรภ์และรับจำจัง มีค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วม 1.59 1.53 และ 1.47 คะแนน ตามลำดับ ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประชาชนที่มีอาชีพหลักต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป้าชุมชน ในป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่นแตกต่างกันอย่าง ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($F=3.12$; $p\text{-value}=0.733$) จึงไม่เป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากการประกอบอาชีพหลักทุกๆ อาชีพต้องใช้เวลาส่วนใหญ่เหมือนกัน ทุกอาชีพ ดังนั้นจึงมีเวลาการเข้าร่วมในการจัดการป้าชุมชน ไม่แตกต่างกัน

5. ประชาชนที่มีอาชีพรองต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป้าชุมชน ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่นแตกต่างกัน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพรอง เกย์ครรภ์ ค้าขาย อื่นๆ อาชีพรองรับจำจัง และ ไม่มี มีค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วม 1.63 1.60 และ 1.40 คะแนน ตามลำดับ ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประชาชนที่มีอาชีพรองต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป้าชุมชน ในป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่นแตกต่างกันอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติ ($F=5.252$; $p\text{-value}=0.006$) ผลการทดสอบรายคู่พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ไม่มีอาชีพรอง มีความแตกต่างจาก อาชีพรองเกย์ครรภ์ ค้าขาย อื่นๆ และ อาชีพรองรับจำจัง โดย อาชีพรองเกย์ครรภ์ ค้าขาย อื่นๆ และ อาชีพรองรับจำจัง มีค่าเฉลี่ยไม่แตกต่างกัน จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ เนื่องจากการที่ ประชาชนที่มีอาชีพรองจะทำให้มีรายได้มากขึ้น และ ส่งผลให้เกิดการยอมรับจากชุมชนในการเข้าไปบริหารจัดการป้าชุมชน

6. ประชาชนที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป้าชุมชน ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่นแตกต่างกัน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีสมาชิกในครัวเรือนมาก และ มีสมาชิกในครัวเรือนน้อย มีค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วม 1.62

และ 1.50 คะแนน ตามลำดับ ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประชาชนที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป้าชุมชน ในป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่นแตกต่างกันอย่าง ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($t=-1.711$; $p\text{-value}=0.089$) จึงไม่เป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ เนื่องจากการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป้าชุมชน ส่วนมากจะมีตัวแทนแต่ละครัวเรือนเข้าร่วม ไม่ได้เข้าร่วมทั้งหมด

7. ประชาชนที่มีจำนวนพื้นที่การเกษตรต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป้าชุมชน ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่นแตกต่างกัน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีพื้นที่การเกษตรมาก มีพื้นที่การเกษตรน้อย และ ไม่มี มีค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วม 1.56 1.53 และ 1.47 คะแนน ตามลำดับ ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประชาชนที่มีพื้นที่การเกษตรต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป้าชุมชน ในป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่นแตกต่างกัน อย่าง ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($F=.353$; $p\text{-value}=0.703$) จึงไม่เป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากการเข้าไป มีส่วนร่วมในการจัดการป้าชุมชน จะมีเป็นครั้งคราว ดังนั้น เมื่อว่า ประชาชนที่มีพื้นที่มากก็สามารถแบ่งเวลา หรือ ทำการเกษตรควบคู่ไปด้วยกัน ได้

8. ประชาชนที่มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป้าชุมชน ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่นแตกต่างกัน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่นาน และ ระยะเวลาอยู่อาศัยไม่นาน มีค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วม 1.61 และ 1.45 คะแนน ตามลำดับ ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประชาชนที่มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป้าชุมชน ในป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่นแตกต่าง กันอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติ ($t=-2.551$; $p\text{-value}=0.012$) จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจาก ประชาชนที่อาศัยอยู่นาน จะมีความผูกพัน และ ห่วงเหงาป้าชุมชน ตลอดชีวิต กับ การศึกษาของ สำราญ (2547)

9. ประชาชนที่มีระยะเวลาห่างจากบ้านถึงป้าชุมชนต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป้าชุมชน ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่นแตกต่างกัน

พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีบ้านใกล้ป่าชุมชน และกลุ่มที่มีบ้านลึกล้ำป่าชุมชน ใกล้ป่าชุมชน มีค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วม 1.57 และ 1.46 คะแนน ตามลำดับ ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประชาชนที่มีระยะห่างจากบ้านลึกล้ำป่าชุมชนต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ในป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดขอนแก่นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($t=1.461$; $p\text{-value}=0.146$) จึงไม่เป็น datum สมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากระยะห่างจากบ้านลึกล้ำป่าชุมชนเป็นระยะทางที่ประชาชนสามารถเดินทางได้่ายเพราะไม่ถือว่า ใกล้เพราะมีพาหนะและเส้นทางคมนาคมสะดวก

10. ประชาชนที่มีการได้รับข่าวสารความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่นแตกต่างกัน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีการได้รับข่าวสารความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนมาก และกลุ่มที่มีการได้รับข่าวสารความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนน้อย มีค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วม 1.93 และ 1.42 คะแนน ตามลำดับ ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประชาชนที่มีการได้รับข่าวสารความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ในป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดขอนแก่นแตกต่างกัน

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t=6.088$; $p\text{-value}=0.000$) จึงเป็น datum สมมติฐานที่ตั้งไว้เนื่องจากประชาชนที่ได้รับข่าวสารมากจะทำให้เข้าใจถึงประโยชน์ที่รับจากการจัดการป่าชุมชน จึงทำให้มีส่วนร่วมมากกว่า ประชาชนที่ได้รับข่าวสารน้อย สอดคล้องกับการศึกษาของ บำรุง (2545) และจุลthon (2545)

11. ประชาชนที่มีการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่นแตกต่างกัน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนมาก และกลุ่มที่มีการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนน้อย ตัวอย่างค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วม 1.70 และ 1.34 คะแนน ตามลำดับ ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประชาชนที่มีการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนในป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่น แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t=-4.495$; $p\text{-value}=0.000$) จึงเป็น datum สมมติฐานที่ตั้งไว้เนื่องจาก ประชาชนที่ได้รับประโยชน์จากป่าชุมชน จะทำให้เกิดการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนเพื่อให้ส่งผลประโยชน์ที่ได้แก่ต่อตนเอง (Table 2)

Table 2 Results of hypothesis testing of people participation in community forest management in national reserved forest, Khon Kaen province.

Factor	t	F	p-value
1. Education level	-	0.860	0.425
2. Social position	5.120	-	0.000
3. Annual household income	-2.831	-	0.005
4. Main occupation	-	0.312	0.733
5. Minor occupation	-	5.252	0.006
6. Number of household members	1.711	-	0.089
7. Amount of agriculture area	-	0.353	0.703
8. Domicile period	-2.551	-	0.012
9. Distance between homestead and community forest	1.461	-	0.146
10. Receiving community forest information	6.088	-	0.000
11. Community forest utilization	-4.495	-	0.000

สรุป

1. ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม จากการศึกษาพบว่าลักษณะทางสังคมประชาชนผู้ให้ข้อมูลเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 52.83 ปี ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาน้อย มีสามารถในครัวเรือนเฉลี่ย 4.69 คน ตัวแหน่งทางสังคมส่วนใหญ่เป็นประชาชนอาชีพในชุมชนนาน และตั้งบ้านเรือนใกล้ป่าชุมชน ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นคณะกรรมการป่าชุมชน ไม่เคยผ่านการฝึกอบรมเกี่ยวกับป่าชุมชน และได้รับทราบข้อมูลข่าวสารความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนน้อย สำหรับสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจของประชาชน พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพหลักคือเกษตรกรรม ส่วนใหญ่มีอาชีพรอง มีที่ดินทำกินเฉลี่ย 17.34 ไร่ และมีรายได้เป็นเงินสดในภาคเกษตรและนอกภาคการเกษตรรายปี เฉลี่ย 109,407.10 บาท สำหรับการซื้อข้าวมิเงินประชาชนส่วนใหญ่มีการซื้อข้าวมิเงินรายปี เฉลี่ย 104,713.30 บาท ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนน้อย

2. ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนในป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่าประชาชนที่ทำการศึกษามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย มีคะแนนเฉลี่ย 1.50 คะแนน เมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วม เป็นรายด้าน ปรากฏว่า ด้านการบริหารมีส่วนร่วมน้อย คะแนนเฉลี่ย 1.45 ด้านการจัดการป่าชุมชน มีส่วนร่วมน้อย คะแนนเฉลี่ย 1.59 ด้านการเข้าไปใช้ประโยชน์ในป่าชุมชน มีส่วนร่วมน้อย คะแนนเฉลี่ย 1.55 ด้านการเสียสละ มีส่วนร่วมน้อย คะแนนเฉลี่ย 1.56 และ ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานของคณะกรรมการป่าชุมชน มีส่วนร่วมน้อย คะแนนเฉลี่ย 1.36

3. เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนในป่าสงวนแห่งชาติ ที่มีลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมที่ต่างกัน พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ ตัวแหน่งทางสังคม รายได้ของครัวเรือนต่อปี อาชีพรอง ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ การได้รับข่าวสารความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน และการใช้

ประโยชน์จากป่าชุมชน ดังนั้นข้อเสนอแนะจากการศึกษาเรื่องนี้จึงควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์แก่ประชาชนให้ทราบถึงวิธีการ และผลดีของการเข้ามามีส่วนในการบริหารจัดการป่าชุมชนส่งเสริมให้มีการพัฒนาอาชีพจากการใช้ผลผลิตจากป่าชุมชน เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน ทำความเข้าใจกับคณะกรรมการป่าชุมชนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน รัฐควรที่จะร่วมกับชุมชนนำศักยภาพของแต่ละป่าชุมชนออก มาใช้ประโยชน์ สร้างประโยชน์แก่ชุมชนให้มากขึ้นจนชุมชนเห็นว่าป่าชุมชนช่วยลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือนได้

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

- กรมป่าไม้. 2551. ข้อมูลสถิติกรมป่าไม้ 2551. ม.ป.ท. กมินาจ หลิมสวัสดิ์. 2543. การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และการพึ่งป่าชุมชนโภคสมบัติ ตามลักษณะป่าชุมชน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จุลก่อน สะอาด. 2545. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชน กรณีศึกษาป่าชุมชนปางสัก กิ่งอ่อนก่อแม่เป็น จังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บำรุง แสงพันธุ์. 2545. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชุมชนฯเช่น อำเภอชุมแพ จังหวัดเพชรบูรณ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ประจัน ดาวงาปा. 2545. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการป่าชุมชนในเขตพื้นที่ป่าภูรีที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม จังหวัดราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วิเชียร เกตุสิงห์. 2538. ค่าเฉลี่ยกับการแปลความหมาย: เรื่องง่ายๆ ที่บางครั้งก็คลาดได้. วิจัยการศึกษา, 18(3): 8-11.

สุกชิกรณ์ บุญญารัตนานุสรณ์. 2544. ปื้นจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของรายภูรต่อโครงการผักพื้นบ้านสมุนไพรไทย ดำเนินหัววัยไร่ อําเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุบงกช งามีกร. 2526. สติติวิเคราะห์สำหรับงานวิจัยทางสังคมศาสตร์. เอกสารคำสอนวิชาสถิติ 474, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

สุพจน์ พงษ์พิสุทธิ์บุนนา. 2543. การมีส่วนร่วมของรายภูรในการอนุรักษ์ป่าชุมชนภายใต้การขึ้นนำของพระสงฆ์ กรณีศึกษาป่าชุมชนวัดชลประทานราชคำวิ ตำบลสูงเนิน อําเภอกระสัง จังหวัดน่านรัมย์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 7 (ขอนแก่น). 2553.

รายงานผลการปฏิบัติงานประจำปีงบประมาณ

2553. สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 7

(ขอนแก่น). สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 7

สำเริง จันทร์สุวรรณ และ สุวรรณ บัววน. 2544.

สถิติสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์. ภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.

อภิเศษ หมื่นน้อย. 2548. การมีส่วนร่วมของรายภูรในการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษาป่าชุมชนป่าดงนาน จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

Yamane, T. 1967. Elementary Sampling Theory.

Prentice-Hall, Inc. New Jersey.